

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πριν από δυόμισι χρόνια δεν φανταζόμουν ότι θα έγραφα βιβλίο για το ελληνικό πανεπιστήμιο. Ήμουν ένας νέος αναπληρωτής καθηγητής χωρίς εργασιακή εμπειρία σε ελληνικό πανεπιστήμιο ή ειδική κατάρτιση σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Γνωρίζοντας όμως κάποια «ευτράπελα» στα πανεπιστήμιά μας και έχοντας ακούσει ότι επικείται αλλαγή του θεσμικού πλαισίου, σκέφτηκα ότι θα ήταν καλό να γραφτεί μια επιστολή από επιστήμονες του εξωτερικού που να σκιαγραφεί τα κακώς κείμενα και να καταθέτει προτάσεις για τη διόρθωσή τους.

Η πρωτοβουλία είχε απήχηση. Το Νοέμβριο του 2005 η επιστολή είχε γραφτεί και είχαν συγκεντρωθεί γύρω στις 170 υπογραφές. Μια ιστοσελίδα δημιουργήθηκε για να τη φιλοξενήσει, το GreekUniversityReform.org (GUR), και αποσπάσματά της δημοσιεύθηκαν στον ελληνικό Τύπο. Το Υπουργείο Παιδείας ουδέποτε απάντησε ή αναγνώρισε την πρωτοβουλία αυτή ούτε και την αξιοποίησε στο ελάχιστο κατά τη διάρκεια των αναταραχών στα πανεπιστήμια την επόμενη χρονιά. Η πιο ενδεδειγμένη ενασχόλησή μου με τα κοινά έκτοτε με οδήγησε να κατανοήσω βαθύτερα την παθογένεια στο ελληνικό πολιτικό σύστημα και στην ελληνική κοινωνία.

Το βιβλίο αυτό βασίζεται σε πλειάδα κειμένων που δημοσιεύθηκαν στο διαδίκτυο τα δύο τελευταία χρόνια, με κύρια πηγή το ιστολόγιο (blog) Greek University Reform Forum (GURF, <http://greekuniversityreform.wordpress.com>). Το GURF ξεκίνησε το Μάρτιο του 2006 και έκτοτε έχει προσελκύσει πάνω από 400.000 επισκέψεις. Με 345 άρθρα και πάνω από 7.000 σχόλια έχει καταφέρει να γίνει σημείο συνάντησης για πανεπιστημιακούς, φοιτητές και απλούς πολίτες, που αγωνιούν για την τύχη του ελληνικού πανεπιστημίου. Εξελίσσεται σιγά σιγά σε μια δημόσια «δεξαμενή σκέψης» για την ελληνική εκπαίδευση. Ο διάλογος είναι ουσιώδης, ειλικρινής, ανεπιτήδευτος και συνήθως υψηλού επιπέδου. Άλλες πηγές αποτέλεσαν το φόρουμ της εφημερίδας *Τα Νέα* για τα πανεπιστήμια (Ιούνιος 2006), άρθρα ή σχόλια σε άλλα ιστολόγια, όπως το *e-rooster* και το (τεθνεώς) *diablog*, καθώς και μια ομιλία σε συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας για την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Δεκέμβριος 2007). Σκέφτηκα ότι θα ήταν καλό να συλλεχθούν αυτά τα κείμενα σε μία ενιαία και ολοκληρωμένη πρόταση και ν' αποκτήσουν τη μονιμότητα που προσφέρει ένα βιβλίο και όχι κάποιος σκληρός δίσκος της *wordpress.com*. Επιπλέον, ένα βιβλίο μπορεί να φτάσει και σε ανθρώπους που δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Η υποβάθμιση του πανεπιστημίου ισοδυναμεί με εθνική καταστροφή. Με την προϊούσα παγκοσμιοποίηση, αν τα ελληνικά πανεπιστήμια δεν εκσυγχρονιστούν, θα υπερφαλαγγιστούν από αυτά των ευρωπαϊκών, ή ακόμη και

των γειτονικών βαλκανικών χωρών. Δεν είναι η εκπαίδευση των φοιτητών το μόνο διακύβευμα. Το πανεπιστήμιο παίζει καίριο ρόλο σε μια κοινωνία: οφείλει να είναι η πνευματική πρωτοπορία, η «ατμομηχανή» για την πρόοδο της χώρας. Πανεπιστημιακοί γράφουν τα βιβλία που διδάσκονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πανεπιστημιακοί στελεχώνουν επιτροπές, οργανισμούς και υπουργεία. Επομένως, η ποιότητα των πανεπιστημίων επηρεάζει ολόκληρο το εκπαιδευτικό, οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι της χώρας. Οι λύσεις δεν είναι εύκολες, αλλά είναι δυνατόν να βρεθούν αν αξιοποιηθεί και η διεθνής εμπειρία – αρκεί να υπάρχει θέληση. Δυστυχώς, η θέληση εκ μέρους της πανεπιστημιακής κοινότητας είναι άτονη, καθώς πολλοί είτε «βολεύονται» απ' την παρούσα κατάσταση είτε έχουν παραιτηθεί απογοητευμένοι. Ούτε και απ' τους πολιτικούς φαίνεται να υπάρχει βούληση, είτε απ' το φόβο του πολιτικού κόστους είτε από ραθυμία είτε από ιδιοτέλεια.

Αποτελεί επιτακτικό ζητούμενο η αποκομματικοποίηση των πανεπιστημίων, να περάσουν δηλαδή τα πανεπιστήμια απ' τη σφαίρα επιρροής των κομμάτων στη σφαίρα της κοινωνίας των πολιτών. Όμως αυτό δεν θα γίνει ποτέ αν οι πολίτες δεν το απαιτήσουν. Και για να το απαιτήσουν πρέπει να ενημερωθούν. Αυτό το στόχο υπηρετεί το παρόν βιβλίο: να παρουσιάσει τα πράγματα όπως είναι, να εκθέσει τα κακώς κείμενα σε όλο το θλιβερό τους μεγαλείο, ώστε να βοηθήσει να υπάρξει κοινωνική πίεση που θα οδηγήσει σε βαθιά μεταρρύθμιση. Εδώ που έφτα-

σαν τα πράγματα, η «ρεφορμιστική» προσέγγιση που επιδιώκει μικρές, σταδιακές βελτιώσεις και η επίκληση στη συνείδηση του κάθε πανεπιστημιακού δεν αρκούν· απαιτείται θεσμική ρήξη.

Η κρίση στο πανεπιστήμιο είναι μέρος της γενικότερης βαθιάς παρακμής στην οποία έχει βυθιστεί η χώρα. Η δημόσια εκπαίδευση συνολικά νοσεί. Το φροντιστήριο τείνει να υποκαταστήσει το σχολείο. Το κράτος δεν λειτουργεί ικανοποιητικά. Το πολιτικό σύστημα αδυνατεί ή δεν θέλει να λύσει τα μεγάλα προβλήματα του τόπου. Η διαφθορά έχει φτάσει στο κόκκαλο. Οι ηθικές αντιστάσεις έχουν εκμηδενιστεί. Το πλέον απογοητευτικό είναι ότι η νέα γενιά φαίνεται να έχει διαβρωθεί σε μεγάλο βαθμό απ' την κυρίαρχη ιδεολογία του ατομισμού, του ευδαιμονισμού και του εύκολου κέρδους και δείχνει ελάχιστη διάθεση να παλέψει για ν' ανατρέψει αυτή την κατάσταση. Είναι λυπηρό που οι πιο δυναμικοί πολέμιοι της αξιολόγησης στα πανεπιστήμια είναι μερίδα των φοιτητών! «Δεν ξέρω από πού να πιαστώ», μου είπε πρόσφατα ένας νέος συνάδελφος. Ελπίζω αυτό το βιβλίο ν' αποτελέσει σημείο αναφοράς και να βοηθήσει στη διαμόρφωση ενός πυρήνα ανθρώπων που νοιάζονται για το κοινό καλό.

Η δραστηριότητά μου στο διαδίκτυο τα τελευταία δύο-μισι χρόνια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα «διαδικτυακό αντάρτικο» (εξάλλου έχω επανειλημμένα αποκληθεί στο GURF «καπετάν Θέμης»!). Πράγματι, πράξεις όπως η δημοσιοποίηση στοιχείων για το ερευνητικό έργο κάθε μέλους ΔΕΠ σε τμήματα ελληνικών πανεπιστημίων,

η επιθετική κριτική σε ολόκληρο το πολιτικό σύστημα, το «ξεμπρόστιασμα» επιφανών προσώπων της δημόσιας σφαίρας –όλα αυτά απ’ την ασφάλεια μιας μόνιμης θέσης στο εξωτερικό– θυμίζουν λίγο αντάρτικο. Θέλω να τονίσω εδώ ότι ουδέποτε επιδίωξα θέση στο ελληνικό πανεπιστήμιο και ουδέποτε είχα κάποια αρνητική εμπειρία από αυτό. Επομένως, δεν υφίσταται ζήτημα προσωπικής εμπάθειας. Όμως θα θέλαμε πολύ, εγώ και πολλοί άλλοι σαν κι εμένα, να είχαμε τη δυνατότητα να ζήσουμε και να δουλέψουμε στην Ελλάδα χωρίς να παραιτηθούμε απ’ τις φιλοδοξίες μας ή να κάνουμε συμβιβασμούς στην αξιοπρέπειά μας.

Το βιβλίο δεν περιορίζεται σε καταγγελίες και παράπονα. Στο δεύτερο μέρος γίνονται λεπτομερείς προτάσεις για τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις. Απευθύνεται πρώτα απ’ όλα σε συναδέλφους πανεπιστημιακούς, όσοι τουλάχιστον από αυτούς ενδιαφέρονται για το δημόσιο συμφέρον. Αυτοί φυσικά γνωρίζουν τα προβλήματα από πρώτο χέρι, αλλά πολλές φορές διστάζουν να τα συζητήσουν δημόσια. Ελπίζω το βιβλίο να τους ωθήσει σε συλλογική δράση. Το βιβλίο απευθύνεται επίσης σε πολιτικά πρόσωπα. Δεν μπορούν πλέον να επικαλεστούν ότι δεν γνωρίζουν τα προβλήματα. Οφείλουν ν’ αναλάβουν τις ευθύνες τους. Τρίτον, απευθύνεται σε φοιτητές, τα κυρίως θύματα απ’ την υποβάθμιση των πανεπιστημίων, που συχνά αποπροσανατολίζονται απ’ τις δυνάμεις της συντήρησης. Τέλος, ελπίζω το βιβλίο να διαβαστεί και απ’ το ευρύ κοινό. Η Παιδεία είναι υπόθεση όλης της κοινωνίας. Όποιος αναγνώστης, πανεπιστημιακός, φοιτητής ή απλός πολίτης συμ-

φωνεί με τις προτάσεις που περιέχονται σε αυτό και είναι διατεθειμένος να βοηθήσει στην προώθησή τους ας επικοινωνήσει μαζί μου. Η ηλεκτρονική μου διεύθυνση αναγράφεται στο εσώφυλλο του βιβλίου.

Οι ιδέες μας δεν διαμορφώνονται εν κενώ· καθετί που διαβάζουμε μας επηρεάζει. Προσπάθησα όσο μπόρεσα ν' αναγνωρίσω τις ιδέες άλλων. Σημαντική συμβολή στο βιβλίο είχαν άτομα που συμμετείχαν και συμμετέχουν σε συζητήσεις στο GURF, μεταξύ των οποίων συναδέλφοι (Βασίλης Βασσάλος, Βασίλης Βεσκούκης, Λουκάς Βλάχος, Ορέστης Καλογήρου, Ιωάννης Πανάρετος, Νίκος Χατζησάββας, Κλεάνθης Θραμπουλίδης, Λεωνίδας Ηρακλειώτης, Κώστας Δανιηλίδης, Γιάννης Μπριλάκης, Στέλιος Φραγκόπουλος, Θανάσης Κίζος, Rebel@Work, Panos Kokkinos, Basil, nzaf, pitsika, TheChemist, tg, rien, Μάρκος, Γέρων, τρία πουλάκια κάθονται, AAT, Min gyrisete stin Ellada κ.ά.) και φοιτητές (Κωνσταντίνος Μιχαηλίδης, Σωτήρης Γεωργανάς, stojohn, Hannibal ante portas, FragDigo, emporas, anisihos, φοιτητάκος, Karpidis, Μέμα κ.ά.). Επηρεάστηκα επίσης από πολλά άρθρα και βιβλία πανεπιστημιακών που είδαν το φως της δημοσιότητας τα τελευταία δύο χρόνια (μια εκτεταμένη συλλογή από συνδέσεις σε άρθρα δίνεται στο GUR/news.html¹).

Ευχαριστώ θερμά τους φίλους και συναδέλφους που έκαναν διορθώσεις και συστάσεις. Πρώτος απ' όλους ο Κώστας Τσίπης, συνταξιούχος καθηγητής του MIT. Τον νιώθω σαν τον καλύτερο φίλο μου κι ας μην έχουμε συναντηθεί ποτέ. Παρά τις πολλές μάχες που έδωσε και έχασε

για την Ελλάδα, δεν το βάζει κάτω, εξακολουθεί να προσπαθεί και να ελπίζει. Επίσης, ευχαριστώ τον Χαρίδημο Τσούκα, έναν αδέσμευτο διανοητή με σπάνια –κατά τη γνώμη μου– ευθυκρισία, για την προθυμία του να προλογίσει το βιβλίο και για την πολύτιμη βοήθεια που μου πρόσφερε στην εξεύρεση εκδότη. Επίσης τους Ευθύμη Καξίρα, Χαράλαμπο Μουτσόπουλο, Λεωνίδα Ρεσβάνη, Γιώργο Παπαθεοδώρου, Διομήδη Λογοθέτη, Ιωάννη Ιωαννίδη, Νίκο Σκαρμέα, Μανώλη Αντωνογιαννάκη, Λουκά Βλάχο, Κώστα Δανιηλίδη, Λεωνίδα Ηρακλειώτη, Βασίλη Βασσάλο, Ιωάννη Μπριλάκι, Διονύση Γουσέτη, Κώστα Μιχαηλίδη, Ζέφη Αθανασίου, Μάνο Ματσαγγάνη, και άλλους συναδέλφους για τα σχόλιά τους που βελτίωσαν πολύ το αρχικό κείμενο. Τα σχόλια ήταν τόσο πολλά και ουσιαστικά, που ως ένα βαθμό καθιστούν το βιβλίο συλλογικό έργο. Ευχαριστώ τέλος θερμά τη Βασιλική Κούλα για τις φιλολογικές της παρατηρήσεις, και τους πανεπιστημιακούς που προθυμοποιήθηκαν να σχολιάσουν το βιβλίο. Ελπίζω τα κείμενά τους ν' αποτελέσουν την απαρχή ενός ουσιαστικού και ειλικρινούς διαλόγου.

Το βιβλίο αφιερώνεται στη μνήμη της Αμαλίας Καλυβίνου, μιας γενναίας κοπέλας που έστησε το δικό της «διαδικτυακό αντάρτικο» κατά της διαφθοράς και της ασυνειδησίας πολλών –δυστυχώς– Ελλήνων γιατρών στο fakellaki.blogspot.com.

Νέα Υόρκη, 20/4/2008

Σημειώσεις

1.Συνομογραφία της διαδικτυακής διεύθυνσης <http://greekuniversityreform.org/news.html>. Παρομοίως και σε άλλα σημεία του βιβλίου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Επισκόπηση των προβλημάτων του ελληνικού πανεπιστημίου

Παρά τις νησίδες αριστείας που αναμφισβήτητα υπάρχουν, το ελληνικό πανεπιστήμιο κατατρώχεται από σωρεία προβλημάτων. Πολλά έχουν ήδη απασχολήσει τον ελληνικό Τύπο. Όμως ο μέσος Έλληνας πολίτης δεν έχει πλήρη εικόνα της κατάστασης που επικρατεί. Αν και τα προβλήματα είναι αλληλένδετα, θα τα ταξινομούσα και θα τα ιεραρχούσα ως εξής:

1. Αναξιοκρατία, ευνοιοκρατία, νεποτισμός, «ενδογαμία» (inbreeding). Ο νόμος-πλαίσιο του 1982 εμπιστεύεται την εκλογή νέων μελών ΔΕΠ στα ίδια τα τμήματα. Αυτά όμως έχουν αποδειχθεί ανάξια της εμπιστοσύνης της πολιτείας. Παρά τους εξαιρετικά λεπτομερείς γραφειοκρατικούς κανονισμούς (εισηγητικές επιτροπές, εκλεκτορικά, πρακτικά, προθεσμίες κ.λπ.), «η αξιοκρατία είναι μια θεά που ελάχιστα λατρεύεται στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας», όπως μου έγραψε συνάδελφος απ' την Ελλάδα. Σε άρθρο στο *Βήμα* (29/10/2006) ανώνυμος πανεπιστημιακός δήλωσε ότι το ποσοστό των αξιοκρατικών εκλογών στα ελληνικά πανεπιστήμια δεν ξεπερνά το 20%. Άλλος

συνάδελφος μου έγραψε το ίδιο πράγμα με διαφορετικό τρόπο: «Σε κάθε άξιο που προσλαμβάνεται αντιστοιχούν τέσσερις ανάξιοι». Αν είναι έτσι, τα πράγματα βαίνουν προς το χειρότερο και όχι προς το καλύτερο. Η ουσία του προβλήματος βρίσκεται σε αυτό που μου έγραψε μια συνάδελφος απ' την Ελλάδα: «Δεν υπάρχει κίνητρο να θέλει κάποιος στο τμήμα να είναι άξιοι οι συνάδελφοί του, εκτός κι αν είναι ιδεαλιστής και ρομαντικός». Μάλλον το αντίθετο ισχύει, αφού άξιοι συνάδελφοι σημαίνει περισσότερος ανταγωνισμός για μεταπτυχιακούς φοιτητές, πόρους, εργαστηριακούς χώρους κ.λπ. Όπως έχει εύστοχα γραφτεί (Ι. Προκοπίου, *Αντί*, 9/9/2005), ένας αδικημένος υποψήφιος δεν μπορεί σήμερα να προσβάλει την απόφαση ενός εκλεκτορικού σώματος επί της ουσίας (δηλαδή την επιστημονική της κρίση), αλλά μόνο επί της διαδικασίας. Έτσι, υπάρχει πληθώρα προσφυγών στο Συμβούλιο της Επικρατείας για διαδικαστικά θέματα, τα οποία όμως είναι επουσιώδη. Απουσιάζει παντελώς ένα δευτεροβάθμιο όργανο για να κρίνει την επιστημονική αξία των υποψηφίων.

Μια μορφή αναξιοκρατίας είναι ο νεποτισμός. Ο καθηγητής της Ιατρικής Αθηνών Χαράλαμπος Μουτσόπουλος γράφει ότι περισσότεροι απ' τους μισούς καθηγητές στο τμήμα του «κληροδότησαν» τις θέσεις τους στα παιδιά τους (*Βήμα*, 14/1/2007). Μια προσφιλής μέθοδος για την παροχή εύνοιας σε συγκεκριμένους υποψηφίους είναι η φωτογραφική προκήρυξη, δηλαδή η προκήρυξη θέσης σ' ένα γνωστικό αντικείμενο τόσο εξειδικευμένο, που να καθιστά εξαιρετικά απίθανο να βρεθεί και δεύτερος υποψή-

φιος. Αν εξετάσει κανείς τους επίσημους πίνακες μελών ΔΕΠ (GUR/MeliDep2007.tar.gz), θα δει περιγραφές γνωστικών αντικειμένων που ξεπερνούν τις 20 λέξεις!

Ένα τεράστιο πρόβλημα στο ελληνικό πανεπιστήμιο είναι η «ενδογαμία» (inbreeding), δηλαδή η πλήρωση θέσεων ΔΕΠ σ' ένα τμήμα από άτομα που έκαναν το διδακτορικό τους εκεί. Σε πολλά τμήματα το ποσοστό αυτό είναι πάνω από 50% και μπορεί να φτάσει μέχρι και 80%! Η μεροληψία υπέρ εσωτερικών υποψηφίων είναι ο μεγαλύτερος παράγοντας που οδηγεί στην αναξιοκρατία. Ταυτόχρονα οδηγεί σε σταδιακή υποβάθμιση του τμήματος γιατί δεν μπαίνει «νέο αίμα», δεν μπολιάζεται το τμήμα με νέες ιδέες. Επιπλέον, υπάρχει επικάλυψη στα ερευνητικά ενδιαφέροντα μεταξύ του νεοπροσλαμβανόμενου και του μέντορά του. Στο βιβλίο του *University Administration* ο τότε πρόεδρος του Harvard Charles W. Eliot έγραφε το 1908 (δική μου μετάφραση): «Είναι φυσικό, αλλά όχι σοφό για ένα κολέγιο ή πανεπιστήμιο να στρατολογεί τους διδάσκοντές του κυρίως απ' τους αποφοίτους του. Φυσικό γιατί οι εκλεκτορικές αρχές γνωρίζουν καλά αυτούς τους αποφοίτους· όχι σοφό, γιατί η συνεχής ενδογαμία εμπεριέχει σοβαρούς κινδύνους για ένα πανεπιστήμιο, καθώς επίσης και για τεχνικές σχολές και στρατιωτικές ακαδημίες». Σήμερα στα πανεπιστήμια της Αμερικής είναι άγραφος νόμος να μην προσλαμβάνεται κάποιος εκεί όπου έκανε διδακτορικό ή μεταδιδακτορική έρευνα.

2. Έλλειψη ακαδημαϊκής δεοντολογίας, συναλλαγή, κλίκες. «Ένα 10% των μελών ΔΕΠ λειτουργεί με βάση την

ακαδημαϊκή δεοντολογία μέσα στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο», έγραψε στο ιστολόγιο της «Πρωτοβουλίας των 1.000» ο συνάδελφος Λουκάς Βλάχος. «Γύρω απ' τους πόλους εξουσίας σε κάθε Σχολή ή Τμήμα δημιουργούνται κλίκες... Οι κλίκες προωθούν τους δικούς τους ανεξαρτήτως προσόντων. Κάποιοι από αυτούς πήραν διδακτορικά νύχτα και διορίζονται από τις κλίκες στα Πανεπιστήμια. Τέκνα, ανίψια και φίλοι των μεγαλοκαθηγητών γίνονται επίσης μέλη ΔΕΠ» έγραψε σε ανώνυμη επιστολή επίκουρος καθηγήτης περιφερειακού πανεπιστημίου (*Τα Νέα*, 26/2/2005). «Δεν υπάρχει καμία ακαδημαϊκή δεοντολογία ή εγγύηση για νομιμότητα. Με το πρόσχημα της αυτοδιοίκησης, ένα δίκτυο πελατειακών σχέσεων ελέγχει σε καθημερινή βάση τα πάντα», δήλωσε άλλος πανεπιστημιακός (*Βήμα*, 6/11/2005). Όλα αυτά συμβαίνουν εν μέσω απίθανου νομικισμού: ώρες αναλώνονται σε γενικές συνελεύσεις, όπου αναλύεται το δαιδαλώδες νομικό πλαίσιο. Μέχρι και διατάξεις του νόμου του 1932 είναι ακόμη σε ισχύ!

Μια προσφιλής αντιδεοντολογική πρακτική είναι ο εκβιασμός και η εκμετάλλευση μελών ΔΕΠ χαμηλότερων βαθμίδων. Δεν είναι σπάνιο κάποιος να ζητά από λέκτορα ή επίκουρο καθηγητή να ψηφίσει με ορισμένο τρόπο με αντάλλαγμα την υποστήριξη της εξέλιξής του (οι ψηφοφορίες δεν είναι μυστικές, αλλά ονομαστικές). Δεν είναι σπάνιο να ζητά κανείς (ρητά ή άρρητα) από χαμηλόβαθμο μέλος ΔΕΠ να συμπεριλάβει και το δικό του όνομα στις δημοσιεύσεις του ή στη διδασκαλία του μαθήματός του με αντάλλαγμα υποστήριξη για προαγωγή και μονιμότητα.

Αν η λογοκλοπή ήταν ολυμπιακό άθλημα, η Ελλάδα θα κέρδιζε πολλά μετάλλια. Σύμφωνα με την εφημερίδα *Έθνος*, αναπληρωτής καθηγητής της Ιατρικής Σχολής του ΑΠΘ επιχείρησε δύο φορές να προαχθεί με «κλεμμένες» επιστημονικές εργασίες (*Έθνος*, 20/9/2006). Ο καθηγητής αυτός εργάζεται ακόμη στο πανεπιστήμιο. Άλλη περίπτωση δημοσιεύθηκε στην *Αυγή*: «Γνωρίζουμε, ακόμη, τον βάνουσο ξυλοδαρμό καθηγητή του Παντείου επειδή εντόπισε συγκεκριμένη και ευρείας κλίμακας αντιγραφή σε διδακτορική διατριβή υποψηφίου μέλους ΔΕΠ. Το ζήτημα έφθασε στα αρμόδια διοικητικά όργανα και, παρά τις ομόφωνες εισηγήσεις επιτροπών, τις αποφάσεις της αρμόδιας Γενικής Συνέλευσης Ειδικής Σύθεσης του Τμήματος, παρά τα δημοσιεύματα της *Καθημερινής* (17.11.2004), του *Έθνους* (19.11.2004), του “Ιού” της *Ελευθεροτυπίας* (27.11.2004) κ.λπ., η ανάκληση του εν λόγω διδακτορικού εκκρεμεί ακόμη, με κύρια ευθύνη του προέδρου του Τμήματος και σημερινού υποψήφιου πρύτανη» (*Αυγή*, 23/5/2007).

Παρατηρούμε στο παραπάνω απόσπασμα της *Αυγής* μια συστηματική προσπάθεια αποφυγής αναφοράς οποιουδήποτε ονόματος. Αυτή είναι συνήθης πρακτική στον ελληνικό τύπο, επειδή πολλές φορές στην Ελλάδα η δικαιοσύνη διώκει τον καταγγέλλοντα αντί για τον καταγγελλόμενο. Αντίθετα, στο εξωτερικό υπάρχουν ειδικοί νόμοι που προστατεύουν τον καταγγέλλοντα (“whistle-blower laws”). Ο κ. Ν. Αρτεμιάδης, που έχει χρηματίσει πρόεδρος της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρείας και πρόεδρος (όχι απλά μέλος) του ανώτατου πνευματικού

ιδρύματος της χώρας, της Ακαδημίας Αθηνών, έχει βρεθεί ένοχος λογοκλοπής και το βιβλίο του αποσύρθηκε απ' την Αμερικανική Μαθηματική Εταιρεία (<http://www.ams.org/notices/200507/commentary.pdf>). Ο ίδιος ισχυρίζεται ότι «έλαβε έγγραφη άδεια», κάτι που η Α.Μ.Ε. αμέλησε να αναφέρει (*Βήμα*, 7/12/2007). Δεν βρίσκω καθόλου πειστική αυτή τη δικαιολογία. Κανενός το αντί δεν ιδρώσε. Καμία πειθαρχική διαδικασία δεν ενεργοποιήθηκε. Ο κ. Αρτεμιάδης είναι ακόμη μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και μισθοδοτείται απ' το ελληνικό κράτος. Αν και έχουν γίνει σημαντικά βήματα στον τομέα των συγγραμμάτων (π.χ. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης), η λογοκλοπή ξένων βιβλίων είναι ακόμη αρκετά εκτεταμένη. Το 2006 ένας επίκουρος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων δημοσίευσε ένα βιβλίο που ήταν σχεδόν κατά λέξη αντιγραφή γερμανικής διατριβής. Όταν αυτό αποκαλύφθηκε, το βιβλίο αποσύρθηκε. Όχι μόνο καμία κύρωση δεν επιβλήθηκε, αλλά ένα χρόνο αργότερα το ίδιο άτομο παρουσίασε νέο βιβλίο και πήρε προαγωγή. Ούτε γάτα ούτε ζημιά!

Μέσα σε αυτό το κλίμα φαυλότητας οι αξιόλογοι επιστήμονες περιχαράκωνονται σ' ένα μικρόκοσμο που δημιουργούν τριγύρω τους χωρίς να νοιάζονται τι γίνεται παραξέω. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να περισώσει κανείς την παραγωγικότητά του στο ελληνικό πανεπιστήμιο. Αν αρχίσει να μάχεται τα κακώς κείμενα ή ν' αγωνίζεται για το καλό του τμήματος, είναι τελειωμένος. Κάποιοι γενναίοι που το κάνουν υφίστανται αφάνταστους διωγμούς.

3. Αναποτελεσματική διοίκηση, ανομία, ατιμωρησία. Στο επόμενο κεφάλαιο θα δούμε ότι πολλοί πρυτάνεις ελληνικών πανεπιστημίων έχουν ελάχιστο ερευνητικό έργο. Τόσο ελάχιστο, που εύλογα αναρωτιέται κανείς πώς εξελίχθηκαν σε καθηγητές! Πρύτανης δεν γίνεται ο καλύτερος, αλλά ο πιο δικτυωμένος, και κυρίως αυτός που θα δώσει «γη και ύδωρ» στις κομματικές φοιτητικές παρατάξεις που στην ουσία διοικούν το πανεπιστήμιο. Η ομηρία των πρυτάνεων απ' τις παρατάξεις τους καθιστά άτολμους και ασπόνδυλους διαχειριστές, όχι οραματιστές ηγέτες. Οι φοιτητές έχουν αδικαιολόγητα μεγάλη συμμετοχή και στη διοίκηση των τμημάτων. Συμμετέχουν στις γενικές συνελεύσεις σε ποσοστό 50% των μελών ΔΕΠ και η γνώμη τους έχει την ίδια βαρύτητα με αυτή των μελών ΔΕΠ! Αποφασίζουν για θέματα που άπτονται του μέλλοντος του τμήματος και για τα οποία δεν έχουν την απαιτούμενη πληροφόρηση, όπως το γνωστικό αντικείμενο και τη βαθμίδα στα οποία θα προκηρυχθούν νέες θέσεις μελών ΔΕΠ! Πολύ συχνά η ψήφος τους εξαγοράζεται με διάφορα ανταλλάγματα, όπως είναι ένας καλός βαθμός ή η αποδοχή σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Σε κάποιο διαδικτυακό φόρουμ γράφτηκε ότι κάποιος θα πρέπει πλέον να κάνει φόνο σε ελληνικό πανεπιστήμιο για να τιμωρηθεί ή να βρεθεί ότι έχει καταχραστεί εκατομμύρια ευρώ, όπως στην πρόσφατη δίκη τέως πρυτανικών αρχών του Παντείου. Στ' όνομα μιας κακώς νοούμενης συναδελφικότητας, οι παρανομίες και οι αντιδεοντολογικές συμπεριφορές συγκαλύπτονται. Αντίθετα, σε πει-

θαρχικό συμβούλιο παραπέμπονται αυτοί που αντιστρατεύονται το «σύστημα». Διακεκριμένος συνάδελφος μου δήλωσε ότι το θεωρεί τιμή του που παραπέμφθηκε σε πειθαρχικό συμβούλιο. Θυμηθείτε και την πρόσφατη περίπτωση του Στέλιου Αλεξανδρόπουλου στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης ο οποίος παραπέμφθηκε σε πειθαρχικό συμβούλιο γιατί «δυσφήμιζε» το πανεπιστήμιο καταγγέλλοντας αναξιοκρατικές επιλογές μεταπτυχιακών φοιτητών. Η άδικη αυτή παραπομπή και οι διώξεις μπορεί να συντέλεσαν στον πρόωρο θάνατό του. Ο πρότανης που τον παρέπεμψε, ο κ. Παλλήκαρης, όχι μόνο δεν λογοδότησε, αλλά και επανεξελέγη πανηγυρικά με τη συνδρομή της ΔΑΠ (της φοιτητικής παράταξης που πρόσκειται στη Νέα Δημοκρατία)! Η τιμωρία του περιορίστηκε σ' ένα ψήφισμα της Συγκλήτου (και αυτό όχι ομόφωνο) που τον κατέκρινε, δικαιώνοντας τον Αλεξανδρόπουλο μετά θάνατον. Σύμφωνα με το υλικό που δημοσιοποίησε ο Αλεξανδρόπουλος, μια φοιτήτρια που κατά τον ίδιο ευνοήθηκε ήταν αδελφή τέως συνδικαλιστή της ΠΑΣΠ (της φοιτητικής παράταξης που πρόσκειται στο ΠΑΣΟΚ), ο οποίος μάλιστα ήταν υποψήφιος βουλευτής του ΠΑΣΟΚ στις τελευταίες εκλογές.

Οι πανεπιστημιακοί *αν θέλουν* εφαρμόζουν τους νόμους που ψηφίζει η βουλή. Π.χ., τόσο ο νόμος-πλαίσιο του 1982 όσο και ο νόμος Σουφλιά του 1992 επιβάλλουν στα πανεπιστήμια να συντάξουν εσωτερικό κανονισμό. Όμως ακόμη και σήμερα σχεδόν τα μισά δεν έχουν εσωτερικό κανονισμό. Επιπλέον, και οι εσωτερικοί κανονισμοί που

έχουν καταρτιστεί ουσιαστικά αναμασούν τις διατάξεις του νόμου-πλαίσιο και προσθέτουν ελάχιστα (βλ., π.χ., τον εσωτερικό κανονισμό του ΑΠΘ: http://www.auth.gr/admin/regulation/index_el.html). Ο νόμος του 1982 επίσης θεσπίζει την αξιολόγηση των καθηγητών απ' τους φοιτητές. Σήμερα ελάχιστα τμήματα το πράττουν, αλλά ακόμη κι εκεί που γίνεται τ' αποτελέσματα μπαίνουν στο συρτάρι και δεν έχουν καμία επίπτωση. Ο νόμος για την αξιολόγηση ψηφίστηκε το 2005, αλλά η Σύγκλητος του ΕΜΠ αποφάσισε να μην τον εφαρμόσει! Τον Οκτώβριο του 2007, δύο χρόνια μετά την ψήφιση του νόμου, μόνο 52 απ' τα 450 τμήματα είχαν αρχίσει τη διαδικασία της εσωτερικής αξιολόγησης (*Καθημερινή*, 20/10/2007). Πρόσφατα η ΠΟΣΔΕΠ (η συνδικαλιστική οργάνωση των πανεπιστημιακών) κάλεσε τα τμήματα να μην εφαρμόσουν το νόμο Γιαννάκου για τις αλλαγές στο νόμο-πλαίσιο. Ο πρύτανης του ΑΠΘ κ. Μάνθος πρόσφατα δήλωσε ευθαρσώς και ανερυθρίαστος ότι δεν θα εφαρμόσει την πρόσφατα νομοθετημένη διάταξη για το άσυλο (*Βήμα*, 11/11/2007). Οι προθεσμίες που επιβάλλει ο νόμος για κρίσεις μελών ΔΕΠ πολύ συχνά παραβιάζονται. Μέχρι και δικαστικές αποφάσεις αγνοούν ορισμένοι πανεπιστημιακοί! (Π.χ. GURF/2007/05/16¹).

Ακόμη κι όταν υπάρχει η πολιτική βούληση απ' την κυβέρνηση για την εφαρμογή του νόμου, οι δυνατότητές της είναι περιορισμένες λόγω της περιβόητης «αυτοδιοίκησης». Ο πρύτανης, ως εκλεγμένος απ' την πανεπιστημιακή κοινότητα, δεν μπορεί να καθαιρεθεί. Θα μπορούσε ίσως η κυβέρνηση να κινήσει πειθαρχική δίωξη κατά του πρύ-

τανη, ίσως και ποινική δίωξη, εφόσον παραβιάζεται νόμος του κράτους. Αλλά κάτι τέτοιο δεν έχει γίνει ποτέ, πέρα από παραβάσεις του κοινού ποινικού κώδικα. Κι έτσι επικρατεί ανομία.

Τα παραδείγματα κακοδιοίκησης είναι πολλά: όταν γίνεται απεργία, ο νόμος ορίζει ότι πρέπει να παρακρατείται ο μισθός των ημερών απεργίας απ' τους απεργούντες. Όμως η πρωτανεία σπάνια ασκεί τα καθήκοντά της, οπότε όλοι πληρώνονται κανονικά. Όταν κάποτε ο αντιπρύτανης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Λεωνίδας Λουλούδης τόλμησε να εφαρμόσει (ως όφειλε) το νόμο, τον κατήγγειλε δημόσια και αναιδώς η ΠΟΣΔΕΠ για «διοικητική παρέμβαση στη συνδικαλιστική δραστηριότητα»! Και το πιο τραγελαφικό: συνάδελφος μου μετέφερε ότι πανεπιστημιακός που εγκατέλειψε το τμήμα του χωρίς να υποβάλει παραίτηση συνέχιζε να λαμβάνει για εννέα χρόνια κανονικά μισθό απ' το ελληνικό κράτος!

4. Χαμηλές απαιτήσεις, εσωστρέφεια, ξеноφοβία. Σε πολλά γνωστικά αντικείμενα, ιδίως των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, οι Έλληνες πανεπιστημιακοί δημοσιεύουν ελάχιστα σε ξένα περιοδικά. Αυτό σημαίνει ότι στη διεθνή επιστημονική κοινότητα είναι ουσιαστικά άγνωστοι, περιθωριοποιημένοι: μόνοι τους τα γράφουν, μόνοι τους τα διαβάζουν. Πολλοί προάγονται με δημοσιεύσεις εσωτερικής κατανάλωσης, πιθανότατα ακόμη και αναφορές στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άρθρα σε εφημερίδες. Ο νόμος-πλαίσιο του 1982 προέβλεπε ότι η υπό σύσταση «Εθνική Ακαδημία Γραμμάτων και Επι-

στημών» θα κατήριξε λίστες με αναγνωρισμένα επιστημονικά περιοδικά και αυτό θα διατηρούσε τον πήχυ κάπως ψηλά. Αυτό το σκέλος του νόμου, καθώς και άλλα, όπως η αξιολόγηση, ουδέποτε εφαρμόστηκαν (βλ. συζήτηση στο GURF/2007/09/26/) κι έτσι, χωρίς καμία εξωτερική πίεση τα τμήματα αφέθηκαν να κατεβάσουν τον πήχυ για να κάνουν τη ζωή τους ευκολότερη. Ο λόγος που περιχαράκωνεται το ελληνικό πανεπιστήμιο είναι ότι στελεχώνεται, δυστυχώς σε σημαντικό βαθμό, από διδάσκοντες με ελάχιστο ή ανύπαρκτο ερευνητικό έργο (βλ. επόμενο κεφάλαιο). Με τις μεταβατικές διατάξεις του νόμου του 1982 χιλιάδες πρώην βοηθοί και επιμελητές προήχθησαν σε καθηγητές με υποτυπώδεις διαδικασίες (Γ. Λιάνης, *Βήμα*, 1/10/1989, Θ. Λουκάκης, *Βήμα*, 11/2/2007 κ.λπ.). Ο τότε υπουργός Παιδείας κ. Απόστολος Κακλαμάνης δηλώνει ακόμη υπερήφανος για το έργο του.

Η εσωστρέφεια οδηγεί στην ξеноφοβία. «Αν οι εξωτερικοί κριτές είναι αλλοδαποί, τα πράγματα θα περιπλοκούν περισσότερο, καθώς συχνά υπεύθυνα κρατικά χείλη επιδεικνύουν έναν “ραγιαδισμό” έναντι της ανωτερότητας των ξένων», δήλωσε ο τέως πρόεδρος του ΕΜΠ κ. Ανδρεόπουλος (*Ελευθεροτυπία*, 12/3/2006). Στο ίδιο άρθρο ο πρόεδρος της ΠΟΣΔΕΠ κ. Απέκης δήλωσε: «Εντύπωση προκαλεί η άποψη, σύμφωνα με την οποία θα εξασφαλιστεί η ακαδημαϊκή λειτουργία αν το σύνολο των πανεπιστημιακών τεθεί σε καθεστώς επιτροπείας από ξένους κριτές. Αυτή η εμμονή στους ξένους, στους οποίους με κάθε ευκαιρία πρέπει να λογοδοτούμε, είναι απίστευτη. Αλίμονο αν